

**Олександр Курок, Андрій Гриценко,
Віталій Крижанівський, Олена Чумаченко**

ГЛУХІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ В 1917–1924 рр.: МІЖ ДЕРУСИФІКАЦІЄЮ ТА УКРАЇНІЗАЦІЄЮ

DOI: 10.58407/litopis.230105

© О. Курок, А. Гриценко, В. Крижанівський, О. Чумаченко, 2023. CC BY 4.0
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5161-693>, <https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>,
<https://orcid.org/0000-0002-6889-5221>, <https://orcid.org/0000-0003-0958-253X>

Метою дослідження є реконструкція політики дерусифікації та українізації в 1917–1924 рр. на теренах Чернігівщини та роль Глухівського учительського інституту в цьому процесі; методологічну основу роботи складають загальнонаукові (аналіз, синтез, дедукція, індукція, системний підхід) та спеціально-історичні (історико-генетичний, історико-порівняльний) методи й принципи історизму, суб'єктивізму, оптимізації обсягу інформації. Новизна роботи. У статті вперше проаналізовано зміст та кадрове забезпечення українізації Глухівського інституту в 1917–1924 рр. Для повноти розкриття теми в окремих випадках хронологічні межі розширено до другої половини 1920-х рр.

Висновки. Установлено, що в 1917 р. Генеральний секретаріат розпочав в освітній сфері політику дерусифікації, яка набувала рис поміркованої українізації у сфері шкільної та університетської освіти. Відповідно до нового курсу восени–взимку 1917 р. керівництво Глухівського інституту вносить зміни в навчальну програму й у закладі починають викладатися курси української мови та літератури. У 1918–1919 рр. кількість українознавчих курсів розширюється за рахунок історії української культури та історії України. Із встановленням радянської влади відбулося корегування політики дерусифікації в освітній сфері, і українознавчі дисципліни викладали тільки для студентів-гуманітаріїв інституту. З'ясовано, що в 1923 р. проголошення курсу коренізації в УСРР створило передумови для подальшого реформування освітньої сфери. На жаль, політика українізації гальмувалася відсутністю достатньої кількості навчально-методичної літератури та добре підготовлених кадрів в інституті. Утім, 1926 р. ситуація істотно покращилася, і курси фізики та біології почали викладати українською мовою. Серед викладачів українознавчих курсів в інституті 1917–1924 рр. варто згадати Д.Г. Онацького, Є.Г. Сагарду, А.В. Кириченка, Т.В. Пашкевич (українська мова та література), В.К. Федоренка (історія).

Ключові слова: українізація, освіта, кадрове забезпечення, Сумщина, учительський інститут, педагогічний інститут.

У краєзнавчому дискурсі склалася стала традиція осмислення політики українізації, яка проводилася на теренах Чернігово-Сіверщини після XII з'їзду РКП(б) 1923 р.¹ Проте варто підкреслити, що перші спроби реалізації проєктів з дерусифікації краю простежуються з революційного 1917 р.² Одним із важливих осередків українізації на теренах Чернігівської губернії став Глухівський учительський інститут.

1917 р. на хвилі національного піднесення постлютовевої доби на політичну арену Наддніпрянської України почали виходити політичні сили, які намагалися реформувати освітню сферу, послабити політику русифікації та створити передумови для поступової українізації шкільної системи, а пізніше – і системи вищої освіти. Так, 18 вересня 1917 р. на засіданні Генерального секретаріату було прийнято рішення про запровадження курсів українознавства в школах, а 29 вересня 1917 р. уряд видає декларацію про підготовку кадрів та навчально-методичної літератури для забезпечення українізації шкільної освіти та

¹ Дедович В.Д. Народна освіта на Конотопщині у 20-ті рр. ХХ ст.: особливості та труднощі. *Сіверщина в історії України*. 2011. Вип. 4. С. 375–376.; Дмитренко Н.М. Українізація радянського державного апарату Ніжинського округу (1923–1930). *Сіверщина в історії України*. 2020. Вип. 13. С. 272–275; Мошик І.В. Глухівський педінститут у 1920–1940-х рр. *Історичні студії суспільного прогресу*. 2019. Вип. 7. С. 180–210; Її ж. Регіональна вища освіта Чернігівщини у 20-х рр. ХХ ст. *Сіверянський літопис*. 2009. № 2-3. С. 137–145; Пластун О.В. Архівні документи Кролевецького повіту 1918 р. як джерела з історії українського державотворення. *Сіверщина в історії України*. 2020. Вип. 13. С. 265–269.

² Демиденко Н.М. Діяльність Миколи Прокоповича Василенка (1866–1935) на посаді міністра народної освіти та мистецтва за доби Гетьманату. *Сіверщина в історії України*. 2017. Вип. 10. С. 350–353; Пластун О. В. Архівні документи Кролевецького повіту... С. 265–269; Курок О.І., Гриценко А.П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 рр. *Сіверщина в історії України*. 2020. Вип. 13. С. 233–237.

університетів. 11 жовтня 1917 р. на засіданні Генерального секретаріату І. Стещенко повідомив присутніх, що директори середніх шкіл, вищих та нижчих початкових училищ повідомлені про введення обов'язкових предметів української мови та українознавства (українська література, історія та географія)³.

Зрозуміло, що Глухівський інститут, який здійснював підготовку вчителів для вищих початкових училищ, мав скоригувати свою навчальну програму. Уже в листі в Генеральний секретаріат від 22 грудня 1917 р. директор Глухівського інституту К. Ягодовський зазначав, що: 1) педагогічна рада внесла зміни в навчальний план, і на кожному курсі вихованці мають вивчати 2 години на тиждень українську мову та літературу (разом 6 годин); 2) українську мову та літературу викладає громадський діяч Д. Онацький; 3) при інституті організовано український гурток та хор; 4) щотижня відбуваються засідання українського гуртка, на якому обговорюються реферати з історії та літератури України. Упродовж першого півріччя гурток провів два урочистих засідання, які були присвячені пам'яті М. Лисенка та Б. Грінченка⁴.

Припускаємо, що спочатку Д. Онацький викладав українську мову та літературу як позаштатний працівник, оскільки серед матеріалів фонду 707 Київського навчального округу виявлено лист від 7 червня 1918 р. директора Глухівського учительського інституту К. Ягодовського в комісаріат Київської шкільної округи, в якому він висловлює прохання про затвердження Деметія Григоровича штатним викладачем української мови та літератури з 1 січня 1918 р.⁵

1917 р. Глухівський учительський інститут був реформований в педагогічний інститут. Проте частина вихованців до 1919 р. навчалася за програмою учительського інституту, яка не передбачала спеціалізації. Вихованці ж, що навчалися за програмою педагогічного інституту, уже освоювали матеріал за літературно-історичною, фізико-математичною, природничо-географічною спеціалізаціями. На жаль, зі службового листування ми не можемо з'ясувати, чи були відмінності в українознавчих курсах у вихованців, що навчалися за програмою учительського та педагогічного інститутів.

Доцільно підкреслити, що, на відміну від інституту, гімназії в Глухові залишалися російськомовними. Тільки наприкінці літа – восени 1918 р. розпочався процес українізації Глухівської чоловічої гімназії, який, на жаль, був знівельований наступом більшовиків на місто⁶. Окрім української мови та літератури, у 1917–1919 рр. в Глухівському педагогічному інституті викладали історію України, історію української культури (викладач – В. Федоренко)⁷. Із встановленням радянської влади в грудні 1918 р. відбулося корегування навчальної програми в напрямку звуження вивчення української мови та українознавчих курсів. Так, відповідно до статуту Глухівського педагогічного інституту (1920 р.), який розроблявся 1919 р., українознавчі курси («Українська мова», «Історія української літератури»; «Історія України»; «Історія української культури») викладалися тільки на словесно-історичному відділенні інституту. На жаль, навчальні програми фізико-математичного та природничо-географічного відділення інституту не передбачали вивчення відповідних предметів. На нашу думку, реформування педагогічного інституту в інститут народної освіти якісно ситуацію не змінило⁸.

1923 р. на фоні розгортання політики коренізації Чернігівський губернський відділ народної освіти розробив план українізації. Відповідно до нього впродовж 2-х років мали українізуватися педагогічні вищі, сільськогосподарські та кооперативні технікуми. Для північних районів Чернігівщини, до яких належала й Глухівська округа, українізація була подовжена до 1927–1928 рр. На 1924 р. тільки 7 з 16 викладачів Глухівського інституту могли викладати дисципліни українською мовою. На практиці всі предмети, за винятком української та німецької мов, викладали російською. Керівництво інституту планувало, що з 1925 р. розпочнеться поступовий перехід на викладання навчальних курсів українською мовою. Проте 1924 р. інститут був закритий і на його базі розпочато роботу педагогічних курсів, які були реорганізовані в технікум. У новому навчальному закладі політика

³ Музика О. Освітня політика Центральної ради (червень–листопад 1917 р.). *V Волинська міжнародна історико-краєзнавча конференція. 9–10 листопада 2012 р.* Житомир, 2012. С. 198–201; Українська Центральна рада. Документи і матеріали / Упоряд. В.Ф. Верстюк [та ін.]; відп. ред. В.А. Смолій [та ін.]. Київ: Наукова думка, 1996. Т. 1. 4 березня 1917 – 9 грудня 1917 р. С. 313, 326.

⁴ Центральний державний історичний архів України (м. Київ) (далі – ЦДІАК). Ф. 707. Оп. 311. Спр. 434. Арк. 545.

⁵ ЦДІАК. Ф. 707. Оп. 311. Спр. 4. Арк. 22.

⁶ Крижанівський В. Василь Андрійович Мальченко та його спогади про Глухів та глухівчан за 1870–1930 рр. *Історичні студії суспільного прогресу.* Вип. 5. 2017. С. 296–297.

⁷ Крижанівський В. Викладачі Глухівського інституту (1874–1924 рр.). *Бібліографічний словник.* Глухів, 2017. С. 78–79.

⁸ Мошків І.В. Статут Глухівського педагогічного інституту 1920 р. *Сіверщина в історії України.* 2021. Вип. 14. С. 265.

коренізації почала відчуватися з 1926 р., коли курс фізики (викладач – М. Щоголів) та біології (викладач – В. Герасимов) почали викладати українською мовою⁹.

Доречно відмітити, що з осені 1918 р. українську мову також почали викладати в зразковому училищі при Глухівському інституті (викладачі: А. Кириченко – від 15 жовтня 1921 р.; Т. Пашкевич – від 1922 р.; Б. Тарасенко – від 1923 р.). Окрім того, А. Кириченко з 20 серпня 1920 р. викладав українську мову на курсах підготовки до вступу в Глухівський педагогічний інститут. Також при інституті з 1917 р. функціонував Українських хор, який очолював чех Ян Ступка (з 1919 по 1924 рр.).

Зрозуміло, що якість викладання українознавчих дисциплін значною мірою залежала від кадрового забезпечення інституту. На нашу думку, доцільно більш детально проаналізувати життєвий та професійний шлях викладачів української мови та літератури. Після Д. Онацького українську мову та літературу в педагогічному інституті викладали Є. Сагарда (1 березня 1919 р. – літо 1923 р.), А. Кириченко (1 жовтня 1921 р. – 1923 р.) та Т. Пашкевич (осінь 1923 р. – 1924 р.).

Своєрідна українізація глухівського освітнього простору доби Української революції була пов'язана з Дементієм Григоровичем Онацьким, який народився 1865 р. на хуторі Хоменівський (Гадяцький пов., Полтавська губ.). 1886 р. успішно закінчив Глухівський учительський інститут та розпочав свою педагогічну діяльність. Так, з 16 серпня 1886 до липня 1892 рр. викладав історію та географію в Гадяцькому повітовому училищі, з липня 1892 до 1904 рр. – учитель у Глухівському міському трикласному училищі ім. Ф.А. Терещенка, 1904–1915 рр. – директор, учитель історії та географії Кам'янець-Подільського 2-класного міського училища. На хвилі революційних подій 1905–1907 рр. брав участь у створенні місцевої «Просвіти». Дементій Григорович мав і науковий хист. Так, 1894 р. видав у Києві підручник з географії, який був перевиданий 1902 р. в Москві¹⁰, а 1913 р. – короткий нарис з історії Поділля¹¹. 1915 р. у зв'язку з німецьким наступом переїхав до Глухова. У місті своєї молодості випустив кілька номерів українського часопису «Глухівська жизнь», працював секретарем повітової управи. З осені 1917 р. викладав українську мову та літературу в Глухівському інституті. На жаль, весною 1919 р. Д. Онацький полишив місто й 1921 р. передчасно помер у с. Трипілля¹².

Після Д. Онацького українську мову викладала Єфросинія Сагарда, яка народилася 1881 р. в багатодітній родині Григорія та Лукерії Сагардів у с. Піски (Решетилівський пов., Полтавська губернія). У сім'ї народилося 14 дітей, а вижило – 11. Проте, цікаве інше: більшість із них виявили свій професійний хист на педагогічній ниві. Так, наприклад, з п'яти братів Єфросинії Сагарди двоє стали вчителями в Полтавській та Чернігівській губерніях. Лише брат Петро працював лікарем у Москві. Шість сестер пов'язали своє життя з освітою: Просковія – багаторічний директор Одеської школи для сліпих, Антоніна, Катерина, Варвара, Марія – учителі міських шкіл Полтави, Хорола, Києва.

Є. Сагарда закінчила Полтавське єпархіальне жіноче училище та 9 років пропрацювала в початковій школі. Проте була жінкою амбітною та прагнула отримати вищу освіту. 1912 р. закінчила Московські вищі жіночі курси, а 1917 р. – історико-філологічний факультет Московського університету. Вірогідно, матеріальна скрута воєнної доби та Лютнева революція змусили Єфросинію Григорівну повернутися на Батьківщину. Від 1917 р. викладала російську мову та літературу, педагогіку, логіку в Глухівській жіночій гімназії, а в 1919–1924 рр. – учитель, очільник зразкової педагогічної школи при Глухівському інституті. Від 1 березня 1919 р. до літа 1923 р. – викладач української мови та літератури в Глухівському інституті. Також у 1921–1922 рр. викладала на педагогічних курсах при інституті.

1924 р. Глухівський інститут народної освіти був зліквідований. Єфросинія Григорівна за прикладом своїх колег С. Іваницького, В. Федоренка, К. Ягодовського перебралася до Санкт-Петербурга. У Північній Пальмірі багато років працювала лектором-методистом у

⁹ Крижанівський В.М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924–1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2018. Вип. 6. С. 116, 144; Мошак І. Глухівський пединститут... С. 191–192.

¹⁰ Учебник географии Российской империи: с приложением двух карт, составленных применительно к учебнику: а) Европейской России (политической, с разделением на пространства и с линиями осадкой и средней температуры); и б) Сибири и Русского Туркестана / Составил учитель Д.Г. Онацкий. Москва: Издание К.И. Тихомирова, 1902. VI, 122 с., 2 л. карт с.

¹¹ Онацкий Д. Г. Подолия: краткий исторический очерк с указанием пунктов, важнейших в историческом отношении. Киев, 1913 г. 48 с.

¹² Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВОУ). Ф. 166. Оп. 1. Спр. 413. Арк. 110; Белашов В. Глухів – столиця гетьманської та Лівобережної України. Глухів, 1996. С. 98; Білокін С. Глухівська трагедія. *Сівєричина в історії України*. 2009. Вип. 2. С. 159–167; Єсюнін С.М. Глухівське міське трикласне училище Федора Терещенка: створення та перші роки існування (1891–1893). *Сівєричина в історії України*. 2015. Вип. 8. Київ–Глухів. С. 213–214; Онацький Дометій. *Енциклопедія історії України*. Київ, 2010. Т. 7. С. 596–597.

Ленінградському інституті підвищення кваліфікації вчителів. «Ленінградський період» життя був затьмарений важкими випробуваннями блокади.

Єфросинія Григорівна пишалася з того, що є далекою родичкою Кобзаря. Для підтвердження цієї кровної спорідненості вона разом із сестрою Просковією відвідала члена Політбюро ЦК М. Калініна, відвезла необхідні світлини та документи. У Київському музеї ім. Т.Г. Шевченка 1938 р. були виставлені великі портрети Просковії та Єфросинії Сагардів у кімнаті родичів Митця. На жаль, на сьогодні ще не вдалося з'ясувати: Лукерія Григорівна Шевченко (мати – Є. Сагарди) була внучкою Т. Шевченка по лінії братів, сестер чи по лінії батька Кобзаря¹³.

Одночасно з Є. Сагардою українську мову в інституті викладав Аркадій Кириченко, який народився 13 січня 1870 р. у сім'ї колишнього дворового кріпосного в Сосницькому повіті Чернігівської губернії. А. Кириченко після закінчення міського училища один рік працював канцеляристом, а у 1887–1890 рр. – учителем сільської школи в с. Бобровиця (Чернігівська губ.). 1893 р. закінчив Глухівський учительський інститут та у зв'язку з відсутністю роботи був змушений працевлаштуватися в навчальних закладах підросійської Польщі. Так, з 1 лютого 1894 до 1900 рр. викладав у Плоцькому 3-класному міському училищі (Плоцька губ.), 1900–1905 рр. – Вроцлавському міському училищі (Варшавська губ.), 1905–1910 рр. – завідувач Петроковським міським училищем (Петроковська губ.). 1910 р. працевлаштувався інспектором народних училищ у м. Радом (Радомська губ.).

Із початком Першої світової війни 1914 р. він був змушений евакуюватися в Смоленськ. Від 1915 р. працював при канцелярії куратора шкільної округи (м. Москва). Наприкінці 1917 р. А. Кириченко вже працює на посаді інструктора з народної освіти Глухівського повітового земства. 1918 р. закінчив курси українознавства, викладав українську мову в зразковому училищі при Глухівському інституті та в самому інституті. До 1924 р. у Глухівському інституті обіймав посади секретаря бюро, секретаря та асистента мовно-літературної кафедри, секретаря Комісії з ліквідації Глухівського інституту. Упродовж 1924–1933 або 1934 рр. викладав українську мову та методику мови в реорганізованих наступниках інституту. У фондах Історико-педагогічного музею Глухівського національного університету ім. О. Довженка зберігається рукопис «Історія Глухівського учительського інституту (1923 або 1924–1937), який написав А. Кириченко»¹⁴.

Серед викладачів української мови в інституті доцільно згадати й Тетяну Вікторівну Пашкевич (до заміжжя – Дорошенко), яка народилася 1881 р. у сім'ї земського лікаря. Її батько, Дорошенко Віктор Павлович, працював у Лохвицькому повіті. Закінчила Лубенську гімназію. З 1900 по 1903 рр. учительвала в Лохвицькому повіті Полтавської губернії. 1903 р. вийшла заміж за лікаря Ф. Пашкевича. З 1908 р. проживала у Глухові. У 1918–1921 рр. навчалася на словесно-історичному відділенні в Глухівському інституті, 1921–1922 рр. працювала у дитячому будинку та в школі для відсталих дітей. З 1922 р. викладала в школі при Глухівському інституті, після ліквідації якого перейшла на роботу в Глухівську українську школу. Припускаємо, що в 1930–1933 рр. викладала в Глухівському інституті соціального виховання. У 1930–1931 рр. брала участь у русі за ліквідацію неписьменності. У середині 1930-х рр. – лаборант у Всесоюзному науково-дослідному інституті конопель. 1937 р. у Москві загинула в ДТП¹⁵.

Оскільки про викладача історії України В. Федоренка наявні окремі дослідження (В. Авдасєв, В. Крижанівський)¹⁶, тому ми коротко висвітлимо лише життєвий шлях очільника Українського хору Глухівського інституту Яна Ступки.

Ступка Ян Батіст або Ян Якович народився 24 червня 1892 р. у Штирії в Австро-Угорській імперії. 1906 р. закінчив з відзнакою музичну школу. З 1906 р. навчався в Одеському музичному училищі при Одеському відділенні Імператорського російського Музичного товариства, 1907–1909 рр. – у Празькій консерваторії. 1911–1917 рр. працював в Одеському театрі концертмейстером та одночасно навчався в Одеській консерваторії. Осінь 1917 – червень 1919 рр. – учитель музики й співів у початковій школі, 6-й семиліт-

¹³ ЦДАВОУ. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 1055. Арк. 15, 27; Там само. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 826. Арк. 8, 11, 67 зв.; Крижанівський В. Василь Андрійович Мальченко та його спогади... С. 268, 278; Ляшко І.М., Гамалій А.Т. Столітній шлях. Глухів. [Машинопис]. Глухів, 1974. Арк. 16.

¹⁴ ЦДАВОУ. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 4845. Арк. 3; Там само. Ф. 166, Оп. 12. Спр. 3245. Арк. 6; Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. Р. 674. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 2, 11; ДАЧО. Ф. Р. 674. Оп. 1. Спр. 178. Арк. 161; Кириченко А.В. Історія Глухівського учительського інституту. Глухів, 1924. Арк. 61, 70 зв.; Крижанівський В. Викладачі Глухівського інституту... С. 23.

¹⁵ ЦДАВОУ. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 1055. Арк. 63 зв.–64; ДАЧО. Ф. Р. 674. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 2; Крижанівський В. Викладачі Глухівського інституту... С. 39–40.

¹⁶ Авдасєв В.Н. Трудове братство Н.Н. Неплюєва. Его история и наследие. Сумы: РІО «АС–Медиа», 2003. 64 с.; Крижанівський В. Федоренко Василь Костянтинович – викладач Глухівського Інституту перехідної доби. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. 2017. Вип. 3. С. 128–131. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2017_3_16.

ній школі, жіночій гімназії міста Глухова. З червня 1919 до 1925 рр. – викладач співів у Глухівському інституті. Також у цей період працював хормейстером в Українському змішаному хорі, організував дитячий ансамбль.

Після закриття Глухівського інституту переїжджає у Харків та в 1925–1927 рр. працює хормейстером Державного українського хору та художнім консультантом чоловічого вокального квартету «Микола Лисенко». У липні 1927 р. повернувся в Чехословаччину. Працював в оркестрі празького радіо, хормейстером «Українського хору». 1957 р. вийшов на пенсію. Помер після 1972 р. у Празі¹⁷.

Отже, у 1917–1924 рр. Глухівський інститут перетворився на один із важливих осередків дерусифікації Чернігівщини. Українізація інституту (з 1925 р. – технікуму) була частковою, що зумовлювалося як політичними змінами в регіоні, так і відсутністю навчально-методичної літератури та викладачів з відповідною підготовкою.

References

Avdasev, V.N. (2003). *Trudovoe bratstvo N.N. Neplyueva. Ego istoriya i nasledie* [The Labor Brotherhood of N.N. Neplyuev. Its history and heritage]. Sumy, Ukraine.

Artemova, L.V. (2018). Hlukhiv v Ukrainiskii revoliutsii 1917–1920 rr. [Hlukhiv in the Ukrainian Revolution of 1917–1920]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 11, P. 273–276.

Bielashov, V. (1996). Hlukhiv – stolytsia hetmanskoï ta Livoberezhnoi Ukrainy [Hlukhiv is the capital of Hetman and Left Bank Ukraine]. Hlukhiv, Ukraine.

Bilokin, S. (2009). Hlukhivska trahediia [The Hlukhiv tragedy]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 2, P. 159–167.

Dedovych, V.D. (2011). Narodna osvita na Konotopshchyni u 20-ti rr. XIX st.: osoblyvosti ta trudno-shchi [Public education in the Konotop region in the 20s of the 20th c.: features and difficulties]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 4, P. 375–379.

Demydenko, N.M. (2017). Diialnist Mykoly Prokopovycha Vasylenka (1866–1935) na posadi ministra narodnoi osvity ta mystetstva za doby Hetmanatu [Activities of Mykola Prokopovich Vasylenko (1866–1935) as Minister of Education and Art during the Hetmanate]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 10, P. 350–353.

Dmytrenko, N.M. (2020). Ukrainizatsiia radianskoho derzhavnogo aparatu Nizhynskoho okruhu (1923–1930) [Ukrainization of the Soviet state apparatus of the Nizhyn District (1923–1930)]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 13, P. 272–275.

Iesiunin, S.M. (2015). Hlukhivske miske tryklasne uchylshche Fedora Tereshchenka: stvorennia ta pershi roky isnuvannia (1891–1893) [Hlukhiv city three-class school of Fedor Tereshchenko: creation and first years of existence (1891–1893)]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 8, P. 213–216.

Kryzhanivskiy, V. (2017). Fedorenko Vasyl Kostiantynovych – vykladach Hlukhivskoho Instytutu perekhidnoi doby [Vasyl Kostiantynovych Fedorenko is a teacher at the Hlukhiv Institute of transitional period]. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia. Seriia: Istorychni nauky – Society. Document. Communication. Series: Historical sciences*, 3, P. 128–131.

Kryzhanivskiy, V. (2017). Vasyl Andriiovych Malchenko ta yoho spohady pro Hlukhiv ta hlukhivchan za 1870–1930 rr. [Vasyl Andriiovych Malchenko and his memories of Glukhiv and the people of Glukhiv from 1870 to 1930]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu – Social studies of historical progress*, 5, P. 256–309.

Kryzhanivskiy, V. (2017). Vykladachi Hlukhivskoho instytutu (1874–1924 rr.). Bibliografichni slovnyk [Teachers of the Glukhiv Institute (1874–1924). Bibliographic dictionary]. Hlukhiv, Ukraine.

Kryzhanivskiy, V. (2018). Materialy do biohrafichnoho slovnyka «Naukovo-pedahohichni pratsivnyky Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka, 1924–1941 rr.» [Materials for the biographical dictionary «Scientific and pedagogical workers of the O. Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University, 1924–1941»]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu – History of social progress*, 6, P. 112–147.

Kryzhanivskiy, V. (2019). Vypusknky Hlukhivskoho uchytelsoho instytutu (1874–1906). Biohrafichni slovnyk [Graduates of the Hlukhiv Institute (1874–1924). Bibliographic dictionary]. Hlukhiv, Ukraine.

Kurok, O.I., Hrytsenko, A.P. (2020). Dosvid formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv istorii u Hlukhivskomu uchytelskomu instytutu u 1874–1917 rr. [The experience of forming the professional competence of future history teachers at the Hlukhiv Teachers' Institute in 1874–1917]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 13, P. 233–237. Kyiv–Hlukhiv, Ukraine.

Moshyk, I.V. (2009). Rehionalna vyshcha osvita Chernihivshchyny u 20-kh rr. XIX st. [Regional higher education of Chernihiv region in the 20s of the 20th c.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2–3, P. 137–145.

¹⁷ ЦДАВОУ. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 1055. Арк. 27; ДАЧО. Ф. Р. 674. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 11; Гурець М. Він служив українській музі. *Народна трибуна*. 2001. № 51. 14 липня. С. 4; Ляшко І.М., Гамалій А.Т. Столітній шлях... Арк. 16; Ступка Ян Батіст. *Сумщина в іменах: Енциклопедичний довідник*. Суми: РВО «АС-Медіа», 2003. С. 426.

Moshyk, I.V. (2013). Istoriohrafiaia problemy diialnosti vyshiv Chernihivshchyny u 20-ti–30-ti rr. XIX st. [Historiography of the problem of the activity of higher education institutions of the Chernihiv region in the 20s–30s of the 20th c.]. *Siversshchyna v istorii Ukrainy – Siversshchyna in the history of Ukraine*, 6, P. 464–472.

Moshyk, I.V. (2021). Statut Hlukhivskoho pedahohichnoho instytutu 1920 r. [Charter of the Hlukhiv Pedagogical Institute in 1920]. *Siversshchyna v istorii Ukrainy – Siversshchyna in the history of Ukraine*, 14, P. 263–269.

Muzyka, O. (2012). Osvitnia polityka Tsentralnoi rady (cherven–lystopad 1917 r.) [Educational policy of the Central Council (June–November 1917)]. *V Volynska mizhnarodna istoriko-kraieznavcha konferentsiia*. 9 – 10 lystopada 2012 r. – *V Volyn International Historical and Local History Conference*. November 9–10, P. 198–201.

Plastun, O.V. (2020). Arkhivni dokumenty Krolevetskoho povitu 1918 r. yak dzherela z istorii ukrain-skoho derzhavotvorennia [Archive documents of the Krolevets county of 1918 as sources of the history of Ukrainian statehood]. *Siversshchyna v istorii Ukrainy – Siversshchyna in the history of Ukraine*, 13, P. 265–269.

Pushkar, F.P. (2010). Riven osvity u Shosttsi u dvadtsiatykh rokakh XIX st. [The level of education in Shostka in the 20s of the 20th c.]. *Siversshchyna v istorii Ukrainy – Siversshchyna in the history of Ukraine*, 3, P. 296–297.

Курок Олександр Іванович – доктор історичних наук, професор, ректор, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Kurok Oleksandr – Ph.D (hab). Doctor of Historical Sciences, Professor, rector, O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, 41400).

E-mail: kurok1955@gmail.com

Гриценко Андрій Петрович – доктор педагогічних наук, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Hrytsenko Andriy – Ph.D (hab). Doctor of Pedagogical Sciences, Head of Department of History, Law and Teaching Methods, O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, 41400).

E-mail: metodistAndre@gmail.com

Крижанівський Віталій Михайлович – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Kryzhanivsky Vitaly – Ph.D. Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of Department of History, Law and Teaching Methods, O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, 41400).

E-mail: vitkryzh@ukr.net

Чумаченко Олена Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту філології та історії, Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка (вул. Київська, 24, м. Глухів, Україна, 41400).

Chumachenko Olena – Ph.D. Candidate of Historical Sciences, Associate professor, Director of Educational and Scientific Institute of Philology and History, O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (24 Kyivska Str., Hlukhiv, Sumy region, Ukraine, 41400).

E-mail: jasminel@ukr.net

THE HLUKHIV INSTITUTE IN 1917–1924: BETWEEN DE-RUSSIFICATION AND UKRAINIZATION

The purpose of the research is the reconstruction of the policy of Derussification and Ukrainization in 1917–1924 on the Chernihiv Region territory and the role of the Hlukhiv Teachers Institute in this process; the methodological basis of the work consists of general scientific (analysis, synthesis, deduction, induction, systematic approach) and special-historical (historical-genetic, historical-comparative) methods and principles of historicism, subjectivism, optimization of the amount of information. The novelty of the work. For the first time, the article analyzes the content and staffing of the Ukrainization of the Glukhiv Institute in 1917–1924. For the completeness of the topic, in some cases, the chronological boundaries have been extended to the second half of the 1920s.

Conclusions. It was revealed that in 1917 the General Secretariat started a policy of derussification in the educational sphere, which took on the features of moderate Ukrainization in the sphere of school and university education. In accordance with the new course in the fall and winter of 1917, the management of the Hlukhiv Institute made changes to the curriculum, and Ukrainian language and literature courses began to be taught at the institution. In 1918–1919, the number of Ukrainian studies courses was expanded

due to the addition of the history of Ukrainian culture and the history of Ukraine. With the establishment of Soviet power, the policy of derussification in the educational sphere was adjusted, and Ukrainian studies disciplines were taught only to humanities students of the institute. It was found out that in 1923 the announcement of the course of indigenization in the UkrSSR created the prerequisites for further reforming the educational sphere. Unfortunately, the policy of Ukrainization was hampered by the lack of a sufficient amount of educational and methodical literature and well-trained staff at the institute. However, in 1926, the situation improved significantly, and physics and biology courses began to be taught in Ukrainian. Among the scientific and pedagogical teachers who taught Ukrainian studies courses at the institute from 1917 to 1924, it is worth noting the teachers of Ukrainian language and literature D.H. Onatskyi, E.H. Sakharda, A.V. Kyrychenko, T.V. Pashkevych, teacher of history V.K. Fedorenko.

Key words: Ukrainization, education, staffing, Sumy, teachers institute, pedagogical institute.

Дата подання: 12 січня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 17 лютого 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Курок, О., Гриценко, А., Крижанівський, В., Чумаченко, О. Глухівський інститут в 1917–1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: 10.58407/litopis.230105.

Цитування за стандартом APA

Kurok, O., Hrytsenko, A., Kryzhanivsky, V., Chumachenko, O. (2023). Hlukhivskiy instytut v 1917–1924 rr.: mizh derusyfikatsiieiu ta ukrainizatsiieiu [The Hlukhiv Institute in 1917–1924: between de-Russification and Ukrainization]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, P. 37–43. DOI: 10.58407/litopis.230105.

